

Вікторія Петрук – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи Волинського національного університету імені Лесі Українки

ЗМІСТ І СТРУКТУРА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Професійна етика соціального працівника визначає його рольову позицію і відношення з іншими людьми, включаючи клієнта і колег. Це «набір зобов'язань, які відповідають цій рольовій позиції, і положень за виконання своєї соціальної ролі» [1].

Специфіка соціальної роботи вимагає від фахівця високого рівня професіоналізму, в тому числі застосування професійної етики та етичних принципів, які є ключем до успіху в цій сфері. Розвиток професійної етики у майбутніх соціальних працівників є важливою частиною їхнього професійного розвитку.

Наразі особливого значення набувають такі питання: специфіка формування професійної етики майбутніх соціальних працівників у закладах вищої освіти: мотивація майбутніх фахівців до усвідомлення важливості та ролі етичної складової професійної діяльності, цілеспрямованої поведінки на когнітивному та емоційному рівнях; розвиток моральної свідомості (етичних знань, ідеалів, поглядів, переконань, категорій, норм, принципів професійної моралі) та самосвідомості (чесності, гідності, совісті) майбутніх соціальних працівників; їхньої комунікативної культури.

Тому формування професійної етики фахівця має бути спрямоване на розвиток професійно значущих якостей, у тому числі моральних, які дозволять максимально ефективно і результативно виконувати найважливіші завдання відповідно до професійних потреб.

Таким чином, формування професійної етики можна простежити до поєднання психологічних та етичних факторів і якостей, а також до поєднання загальних і особистих інтересів. Необхідно розрізняти та поглиблювати поняття моралі, етики для майбутніх соціальних працівників та деонтології.

Перш ніж розкрити суть і структуру формування професійної етики майбутніх соціальних працівників, звернімося до визначення термінів «етика» та «професійна етика». Поняття «професійна етика» є похідним від поняття «етика», тому вважаємо за доцільне розглянути поняття «етика».

Відомо, що етика як наука виникла і продовжувала розвиватися нерозривно з філософським ученням, тому й розглядалася як моральна філософія, або практична філософія.

Так, основоположний вплив на становлення і розвиток етики мали філософи: Аристотель, Г. Гегель, І. Кант, Платон, Ф. Прокопович, Сократ, Л. Фейєрбах, І. Франко, А. Шопенгауер, П. Юркевич.

Філософами етика розглядається таким чином, як:

- система моральних цінностей і норм, характерна для певної соціальної культури або професійної групи людей;
- філософська дисципліна, що вивчає мораль та моральність [2].

Науковий інтерес до проблем професійної етики проявився у працях сучасників і значно розширив спектр розробок у царині прикладної етики – деонтології (А. Болдова, Г. Васянович, Д. Вербівський, В. Діуліна, А. Каленський, О. Лапузіна, С. Марченко, Н. Тимченко, Л. Хоружа та ін.).

Тож аналізуючи погляди як теоретиків-філософів, так і практиків-дослідників сфери професійної етики, можемо узагальнити трактування дефініції «професійна етика», а саме:

- професійні моральні кодекси;
- рефлексивний і експертний супровід певної професії;
- більш спеціалізована інтелектуальна діяльність щодо обґрунтування професійних моральних кодексів;
- спеціальна дослідницька діяльність, направлена на імплементацію моральних норм у межах фаху [3].

З окресленого вище в царині професійної етики соціальної роботи можемо робити узагальнення, що до структури етики соціального працівника (етика соціальної роботи) відносять такі основні рівні:

- етика ставлення фахівця до своєї праці як предмета діяльності;
- етика взаємин «по вертикалі» у системі «соціальний працівник – клієнт», що розглядає основні принципи, норми таких взаємин і вимоги до особистості й поведінки фахівця;
- етика взаємин «по горизонталі» у системі «соціальний працівник – соціальний працівник», у якій йдеться про зв'язки, регламентовані не стільки загальними нормами, скільки психологічною специфікою діяльності фахівця;
- етика адміністративно-ділових взаємин соціального працівника і керівного складу, відповідно до якої обом сторонам пропонуються певні «правила гри», направлені на оптимізацію управління системою освіти [2;3].

Таким чином, проведений нами аналіз дозволяє зробити висновок, що етика соціальної роботи є невід'ємною частиною науки, що відображає специфіку моральної дії в контексті цієї дії та охоплює всі аспекти моральної діяльності соціальних працівників. Професійна етика майбутніх соціальних працівників - це цілісна система професійних і моральних цінностей, знань,

умінь і професійно важливих якостей, необхідних для самореалізації та успіху в соціальній роботі.

Тому формування професійної етики майбутніх соціальних працівників передбачає гуманізацію, почуття відповідальності та совісті в процесі надання соціальної допомоги.

У нашому дослідженні ми розглядаємо формування професійної етики як засіб удосконалення, підвищення та розвитку професійних та етичних стандартів майбутніх соціальних працівників. Зокрема, ми розглядаємо цю тему як процес, спрямований на розвиток етичної свідомості, самосвідомості та інших особистісних якостей через набуття знань, умінь і навичок. Основним завданням є розвиток в здобувачів освіти здатності розуміти емоційні стани та поведінку людини (в тому числі власну), її внутрішні детермінанти та суперечності гуманістичних цінностей, які в них містяться. Іншими словами, мета моральної освіти – допомогти людині зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки поведінки, її визначальну роль у системі «цінність-дія-стан» та основні моральні категорії: добро-зло, справедливість-нерівність, честь-гідність тощо.

Тому формування професійної етики в освітньому процесі передбачає цілі:

- 1) засвоєння професійних етичних цінностей, принципів і норм, умінь і навичок їх практичного застосування в соціальній роботі;
- 2) індивідуальний моральний розвиток особистості соціального працівника;
- 3) формування суспільно-моральної мотивації до професійної діяльності [3].

Таким чином, формування професійної етики майбутніх соціальних працівників визначається як процес цілеспрямованого і систематичного впливу на мотиваційну, когнітивну та особистісну сфери здобувачів освіти, метою якого є розвиток у них професіоналізму, усвідомлення важливості етичної складової своїх професійних обов'язків, розвиток морально-особистісних якостей і практичних навичок у сфері професійної етики, і, таким чином, забезпечення вибору ними свідомої етичної поведінки.

Джерела та література

1. Іщук С.В. Етика соціальної роботи : курс лекцій. Тернопіль: ТДПУ, 2008. 212 с.
2. Зозуляк-Случик Р. В. Формування професійної етики майбутніх соціальних працівників в університетах : монографія. Івано-Франківськ : НАІР, 2019. 460 с.

3. Каленський Андрій, Зозуляк-Случик Роксоляна. Основні принципи формування професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи в університетах. Formation of Modern Specialist's Professional Competence in the Context of European Integration: collection of scientific papers. / ed. S. Arkhipova. Cherkasy : Bohdan Khmelnytskee National University at Cherkasy. 2018. P. 117-128.